

АЛЕКСАНДАР ШТАЈН*

Музичка школа
„Др Милоје Милојевић“
Крагујевац

УДК 323.28(450):2

Прегледни рад
Примљен: 14.12.2016
Одобрен: 27.01.2017
Страна: 309-321

ДИСКУРС МИТОВА ИТАЛИЈАНСКОГ ФАШИЗМА

Сажетак: Циљ овог рада је да кроз анализу дискурса митова италијанског фашизма укаже на наративни процес стварања тоталитарних режима. Синтагма „италијански фашизам“ треба да јасно разграничи фашизам од његових каснијих деривата, нарочито нацизма, узимајући у обзир различите врховне топове ових идеологија – топо Државе у фашизму и топо Раци у нацизму. Рад ће показати како се дискурсом обликује симболичка стварност која је у дихотомији са свакодневном реалношћу. У раду ће бити анализирани најрепрезентативнији митови кроз које је фашизам градио свој дискурс: Мит о Риму, Мит о револуцији, Мит о новом човеку, као и концепт фашизма као политичке религије. Анализа фашистичког дискурса укључује филозофски и социолошки концепт који му је омогућио да се у сопственом представљању неосновано уздигне до форме доктрине као интелектуалистичког оквира сирове акције као мантичке константе дискурса и праксе.

Кључне речи: Фашизам, Дискурс фашизма, Митови фашизма, Политичка религија, Бенито Мусолини

Увод

Када се говори о контексту у којем је настао италијански фашизам, најчешћа размишљања истраживача иду у правцу духовне, материјалне и социолошке кризе која је потресала Европу, па самим тим и Италију, непосредно након Првог светског рата. Незадовољна исходом мировних преговора у Паризу 1919/1920. године, Италија се суочавала са снажном економском кризом која је захватила све слојеве друштва.

Роберт Пакстон (Robert Paxton) сматра да је фашизам настао услед неприпремљености либералне државе и друштва да се суоче са променама које су наступиле након рата. Наиме, рат је створио проблеме као што су: дисторзија економије, масовна незапосленост након демобилизације, растућа инфлација, повећање социјалних тензија, давање права гласа масама слабо образованих грађана без искуства грађанске одговорности, наглашене страсти ратне пропа-

* astajn@gmail.com

ганде, поремећаји у међународној трговини, а са којима парламент и тржиште, као главни либерални механизми нису успели да се изборе, док је фашизам наступио са решењима за ове изазове (Paxton, 2004: 19).

Пакстон закључује да је искуство рата било одлучујући непосредни предуслов за рађање фашизма, подсећајући на успешну кампању за увођење Италије у рат у мају 1915. године („блистави мај“ фашистичке идеологије) и на Мусолинијеву изјаву на оснивачком састанку Фашистичког покрета у марту 1919. године, којом је његово инсистирање на уласку у рат представљено као „заложно право“ освајања власти: „Право на политичко наслеђе припада нама, јер смо ми били ти који су увели земљу у рат и водили је до победе“ (Paxton, 2004: 32).

Филозофско-идеолошки концепт фашизма

Многи истраживачи фашизма се слажу да овај покрет није имао јасан идеолошки, а још мање филозофски, сложен и логички кохерентан систем идеја. Међутим, Џон Полард (John Pollard) сматра да је фашизам у току свог постојања имао и своју идеологију која се временом мењала и допуњавала. (Pollard, 1998: 121).

За непостојање чврсте политичке идеологије у првим годинама покрета, Полард налази узрок у намери фашиста да добију што ширу подршку, без обзира на идеолошка и политичка уверења својих првих присталица.

Филозофско-идеолошка концепција фашизма заокружена је 1932. године текстом *Доктрина фашизма* (La dottrina del fascismo), објављеним у *Италијанској енциклопедији* (*Enciclopedia Italiana*), који се састоји из два дела, од којих су у првоме, под називом „Основне идеје“, изнете основне филозофске идеје за које се тврди да их је осмислио Ђовани Ђентиле, најуглеђенији фашистички филозоф и идеолог који је 1928. године написао и објавио текст *The Philosophic Basis of Fascism* (*Филозофске основе фашизма*), док се други део под насловом „Политичка и социјална доктрина“ приписује Бениту Мусолинију.

У оба текста, фашистичка доктрина се ослања на двоструко начело Ђузепеа Мацинија¹, које гласи: „мисао и акција“, чиме се истиче виталистички карактер овог покрета.

У *Доктрини фашизма* се каже да је фашизам „акција и мисао; акција за коју постоји доктрина, и доктрина која се уздиже из већ задатог система историјских снага унутар којих је смештена, и над којима делује изнутра“ и да је фашизам „норма по којој ћемо мерити политичке и личне акције у свакодневном животу“ (Musolini, 2011).

¹ Политичко и филозофско деловање Ђузепеа Мацинија (Giuseppe Mazzini), водеће личности Ризорђимента (Risorgimento) – покрета за независност и уједињење Италије – и оснивача прве италијанске политичке странке „Млада Италија“ која је промовисала патриотски идеал међу италијанском средњом класом, „било је у фашизму растегнуто до непрепознатљивости“ (Rechcia, Urbinati, 2009: 13-14).

Ђовани Ђентиле у тексту *Филозофске основе фашизма* пише да се „фашизам враћа најригорознијем значењу Мацинијеве концепције "Мисли и Акције", чиме су та два термина тако савршено коинцидентна да ни једна мисао нема вредност ако се још није изразила у акцији. Стварни "погледи" Дучеа су они које он формулише и извршава истовремено (Gentile, 1928: 300).

Појам 'државе' као врховног топоа у дискурсу фашизма

Од оснивања фашистичког покрета појам Државе је позициониран као врховни топо у дискурсу фашизма, што је у складу са колективистичком и антилебаралном природом покрета.

Милан Брдар у својој књизи „Узалудан позив“ каже да сваку епоху модерне карактерише полемички опозитив дискурса центрираних на један топо који је својом доминацијом специфичан за дату епоху: Бог – у Реформацији (католицизам vs протестантизам); Природа – у просветитељству (рационализам vs романтика); Класа – у постпросветитељству (социјалдемократија vs комунизам), (Брдар, 2004:163).

Иако је фашизам као свог највећег непријатеља апострофирао социјализам, у тој мери да су се Мусолинијеви „сквадристи“ (одреди „дрних кошуља“) најбруталније физички обрачунавали са социјалистима, следећи аналогијом Брдареву класификацију, као дискурс супротан фашизму можемо одредити дискурс либерализма. Опозитивни пар фашизам-либерализам могуће је поставити управо на основу појма Државе. Фашисти су јасно одредили Државу као главни топо свога дискурса, док су са друге стране либерали посматрали Државу као појам у односу на који су поставили свој врховни топо индивидуалних слобода и права. У *Доктрини фашизма* се каже да антииндивидуалистичка, фашистичка концепција живота наглашава важност Државе и прихвата јединку само до оне мере до које се интереси те јединке поклапају с Државним, и да та концепција „стоји на свесној и универзалној вољи човека као историјског ентитета“ (Musolini, 2011). Оптужујући либерализам да је одбацио Државу у име индивидуалног, истиче се да је „фашизам осигурао права Државе изражавајући праву бит јединке. Јединка постоји док постоји у оквирима Државе и док год је изложена потребама Државе“, са акцентом да „осећај о Држави јача у свести Италијана, јер они осећају да је једино Држава незаменљиви чувар њиховог јединства и независности; да само Држава представља континуитет у будућност њиховог порекла и историје“ (Musolini, 2011).

Полард тврди да је последица одбацивања либерално-демократске доктрине појединца и неотуђивости људских права, „механистичка“ идеја државе као резултат уговора између појединаца да промовишу своје заједничке интересе, и ништа више од тога. Фашистичка идеја државе је органска: појединац не може да бира коме ће да припада, безусловно, на основу историје и генеалогije. Рођењем потпада под власт државе и нације и припада јој у потпуности, он је органски део ње. Стога, све људске активности: економске, кул-

турне, политичке и религијске спадају под њену надлежност. Појединац постоји због државе, не држава због појединца, па према неодарвинистичкој логици, интереси појединца се морају жртвовати за интересе друштва (Pollard, 1998:121).

Митови италијанског фашизма

Према Ролану Барту (Roland Barthes) мит је најподесније оруђе за идеолошко извртање стварности. У есеју „Мит данас“ који представља теоријски део књиге „Митологије“, Барт каже да се од мита „очекује да произведе непосредан учинак: мало је важно хоће ли се мит затим разградити, претпоставља се да он делује јаче од рационалних објашњења која би га нешто касније могла оповргнути. То значи да се читање мита исцрпљује одједанпут“ (Barthes, 2009: 159). Тумачећи Барта, Петер Перикле Трифонас (Peter Perikles Trifonas) у књизи „Барт и царство знакова“ примећује да се мит идеолошки злоупотребљава јер се ствара вера у поруку која се не доводи у питање (Trifonas, 2002). Јан Нелис (Jan Nellis) у раду *Italian Fascism and Culture: Some Notes on Investigation (Италијански фашизам и култура: забелешке у истраживању)* сматра да су митови фашизму обезбедили садржај са причом и местом у историји. Кроз „митску причу“ фашизам је могао да обавести о себи и својој природи, на мање директан а више етеричан начин. Ово је утицало на све некритичнији однос према фашизму, што је на крају довело до тога да, са објављивањем *Доктрине фашизма*, фашизам постане политичка религија (Nellis, 2005: 147). Пакстон сматра да су фашисти бирали оне митове који су одговарали њиховим циљевима унутар националног културног репертоара (Paxton, 2004: 39).

Мит је кључни простор у коме се доминантан дискурс развија. Брдар пише да „владајући дискурс мора уза све то да садржи причу свију прича, метанарацију или владајући друштвени (референцијални) мит, који се више живи него што се мисли“ (Брдар, 2004: 150), а Грифин централни нагласак ставља на митску димензију фашизма као кључ његовог основног идеолошког склада и узрочне динамике (Griffin, 1996: 12).

Сви митови италијанског фашизма искоришћени су за стварање парадигматског мита о јакој и моћној Италији и италијанској нацији, а читав дискурс италијанског фашизма посвећен је изградњи слике снажне Италије. Симонета Фаласка Цампони (Simonetta Falasca – Zamponi) у књизи *Fascist Spectacle – The Aesthetics of Power in Mussolini's Italy (Фашистички спектакл – естетика моћи у Мусолинијевој Италији)* наводи Мусолинијево обраћање грађанима Напуља 1922. године: „Ми смо створили наш мит. Наш мит је вера, страст. То не треба да буде стварност. То је реалност јер је то подстрек, то је нада, то је вера, то је храброст. Наш мит је нација, наш мит је величина нације. Овом миту, овој раскоши коју желимо да преведемо на читаву реалност, ми подређујемо све остало“ (Falasca-Zamponi, 1997: 39).

Пре него што започнемо са анализом вербалних и невербалних дискурса основних фашистичких митова, неопходно је да укажемо на појаву која се као

константа јавља у пратњи фашистичке митологије, а то је садржинска супротност између света дискурса и реалног света у коме су живели Италијани којима се фашистички дискурс обраћао. На овај закључак може се надовезати Брдарева констатација да дискурс има симболичку моћ којом колонизује умове и мобилише интелигенцију да функционишу као директни саучесници дискурзивног режима. Тако, напомиње Брдар, „говор појединца у интелектуалној и политичкој заједници датог друштва стиче легитимност и признање као потенцијални дискурс знања, на основу прећутног концензуса који се не може нарушити, а да онај ко то чини не изгуби легитимност. Ово повлачи искључење из режима дискурса, из заједнице, као и из учешћа у сувереном политичком поретку“ (Брдар, 2004:142). Фаласка-Цампони закључује да је „моћ дискурса, укључујући и његове нелингвистичке облике (ритуале, митове и слике) битан елемент у формирању сопственог идентитета фашистичког режима и изградњи и дефинисању циљева“ (Falasca-Zamponi, 1997: 3).

Мит о Риму

Иако је за фашистичке митове карактеристично да су се међусобно преплитали и користили међусобно постојање за сопствену изградњу и надоградњу, централно место у фашистичком дискурсу заузима Мит о Риму².

Валентина Фољо (Valentina Follo) у објављеној докторској дисертацији под називом *The Power of Images in the Age of Mussolini (Моћ слика у Мусолинијевој ери)* опажа да је пад римског царства довео до губитка униформности, не само у политичком, већ и у језичком и културном смислу. Италију, чак, никада није целу окупирао један освајач. Пре уједињења, Италија није говорила једним језиком, нити су се њени становници изјашњавали као Италијани, већ радије као Римљани, Миланези, Флорентинци и сл. Оснивачи Ризорђимента су препознали Рим као јединствену снагу способну да превазиђе бројне поделе на полуострву. Ђузепе Мачини је, тако, упоредио Рим са светиоником (Follo, 2013: 2).

Ауторка наглашава да се Мусолини, иако је био дете Ризорђимента, није ропски придржавао свих римских вредности које су се односиле на републикански период. „Фашизам филтрира Рим на такав начин да се нагласи његов царски карактер. Фашизам се није представљао само као нов покрет, већ и као покрет за повратак славне прошлости која је ревитализована кроз силу која ће ујединити Италију и Италијане после векова неслоге и стране окупације“ (Follo, 2013: 2). Она сматра да је новонастала генерација Италијана требало да буде подигнута на Миту о Риму: „Мит о Риму је био покретачка снага која је покушала да „уједини“ земљу која је релативно велика географски и подељена политички и културно. Док се Ризорђименто позивао на Рим спорадично, ус-

² У литератури на страним језицима користи се термин „Romanitas“. Овим латинским појмом, означава се читав скуп културних и политичких концепата који се односе на целокупни идентитет старог Рима. У складу са нормативима српског језика, у раду ће бити коришћен термин „Мит о Риму“.

мерен на горњу средњу класу, фашистичка Италија је проширила свој циљ на све слојеве друштва, „бомбардујући“ га свим средствима комуникације“ (Follo, 2013: 2).

Дискурс фашизма је и пре његовог доласка на власт био испуњен величањем „духа старог Рима“, који се у новим околностима изједначава са уједињеном Италијом и представља мост који спаја славну прошлост и светлу будућност, стварајући охрабрујући вербални и невербални простор у тадашњој поражавајућој стварности. Римски дух је постао глобални модел који је важио као животни стил партије, војске и цивилног друштва. Андреа Ђардина (Andrea Giardina) у раду *The Fascist Myth of Romanity* (Фашистички мит о Риму) преноси Мусолонијеве речи: „Прослављање рођења Рима – истакао је Мусолини 21. априла 1922. године, неколико месеци пре Марша на Рим – значи да славимо нашу врсту цивилизације, значи да величамо нашу историју и нашу расу, значи да се чврсто ослањамо на прошлост како бисмо створили бољу будућност. У ствари, Рим и Италија су два неодвојива термина... Рим који славимо сигурно није Рим споменика и рушевина, Рим величанствених рушевина међу којима ни један човек не шета без осећања узбудљиве језе и обожавања... Рим поштујемо, али Рим коме тежимо и припремамо је један други: не ради се о славном камењу, већ о живим људима: то није носталгично размишљање о прошлости, већ напорна припрема за будућност. Рим је наша полазна тачка и референца; то је наш симбол, или, ако хоћете, наш мит. Ми сањамо о римској Италији, мудрој и јакој, дисциплинованој и царској Италији. Много тога што представља бесмртни дух Рима је поново рођено у фашизму: ликтор је римски, наша организација борбе је римска, наш понос и наша храброст су римски: *civus romanus sum*” (Giardina, 55: 2008). С обзиром на реалну снагу Италије и њену војну моћ која је своје право лице показала већ по самом уласку у Други светски рат и страшним губицима које је претрпела, јасно је да је су дух и величина старог Рима живели једино у дискурсу режима. Захваљујући ери масовног комуницирања која се све више развијала управо у годинама настајања фашизма, тај дискурс постао је замена за стварност великом броју Италијана³.

Да ће свој политички наратив градити на идентификацији Италије са античким Римом, Мусолини је наговестио када је свој покрет назвао именом *Fasci Italiani di Combattimento*⁴, а као основни симбол покрета, а касније и пар-

³ Карактеристика доминантног дискурса јесте да, између осталог, постаје „дом“ оном делу „стварности“ која није физички присутна, али у облику иконичких, менталних и звучних слика чини људску свакодневницу. Такви су дискурси великих система, попут цивилизација или религија, који у себи садрже читав спектар карактера чије се постојање заснива на веровању или неверовању у њих. Код оних који не верују, дискурс је јасно одељен од стварности, док код оних који верују, дискурс постаје стварност. Зато, са италијанским фашизмом, први пут у употребу улази појам „политичке религије“.

⁴ Полард истиче да је реч „фашио“, која означава сноп, скупину, добила првенство над речју „партија“ како би се показало да нов покрет нема ништа са старим корумпираним странкама постојећег политичког система, док је појам „*combattimento*“ („борба“) требало да пренесе поруку да је фашизам покрет борбе и акције и да одражава кључни и формативни утицај рата на његове вође (Pollard, 1998).

тије и државе, одредио „фашио литорио“ („fascio littorio“) - сноп дрвених штапова из којих је вирило сечиво секире и који је симболизовао јединство нације и колективистичку идеју о несаломивости групе. Бардина наглашава да је фашистички амблем перфектно указао на вредности дисциплине и реда које је нови режим желео да наметне Италијанима: „То је била радикална промена: осунчана и безбрижна Италија свирача на мандолини, Италија која носи беретке, Италија из таверни, замењена је аскетском и сировом Италијом у знаку „фашиа литориа“. Фашистички стубови су везани јаче него икад, а сечиво је оштрије него икада пре“ (Giardina, 2008: 59).

Фаласка – Цампони подсећа да је Мусолини „као званични фашистички празник одредио 21. април – годишњицу оснивања Рима, да би 19. априла 1923. године „шест месеци након фашистичког доласка на власт и знатно пре успостављања диктатуре, Рођење Рима постало прва прослава коју је Мусолинијева влада институционализовала. Режим је сместио своје тумачење мита о Риму унутар свог хегемонистичког дискурса и предложио своју верзију римске прошлости као једину истиниту, историјски утемељену у италијанским коренима. Мит је допринео успостављању режима као легитимног представника италијанског народа. На крају, реторика супериорности без сумње лежи у основи свих фашистичких интерпретација Рима и део је укупног јединственог идеолошког дискурса“ (Falasca-Zamponi, 1997: 91-94).

Мит о револуцији

У октобру 1932. године режим је организовао изложбу под називом „Mostra della Rivoluzione Fascista“ (Изложба фашистичке револуције) која представља егзактан пример стапања Мита о Риму и Мита о револуцији.

С обзиром на већ поменути политички, културолошки, економски и друштвени контекст у коме је настао, италијанском фашизму је био неопходан револуционарни карактер како би се представио као антисистемско решење постојећих проблема. Да би се осигурала револуционарна природа режима, а на чему ће фашисти инсистирати током читаве своје владавине, потребан је био и револуционарни догађај којим ће доћи на власт. Револуционарно лице је фашистичкој власти било неопходно и како би се истакла неподношљива друштвено-економска криза и да би се указало на масовну подршку коју су фашисти имали у народу, а коју тадашња влада није желела да прихвати.

1920. године, пре него што ће 1921. године свој покрет реорганизовати у Националну фашистичку партију (Partito Nazionale Fascista, PNF), Мусолини је основао Добровољачку милицију за националну сигурност (Milizia Volontaria per la Sicurezza Nazionale), такозване „црнокошуљаше“, или „сквадристе“, чији су одреди брутално нападали политичке и идеолошке неистомишљенике и помагали у насилном освајању локалних парламената. Фашистички одреди су 1922. године правили планове како да заузму покрајинске институције власти, након чега је за 28. октобар исте године био планиран Марш на Рим, како би се престоница освојила силом. Луиђи Факта, премијер Италије, предложио

је краљу Виторију Емануелу III да уведе ванредно стање како би заштитио град, што је краљ одбио. Након тога Факта подноси оставку, а краљ нуди место премијера конзервативцу и бившем шефу италијанске владе Антонију Саландру који ту понуду одбија, после чега место премијера бива понуђено Бениту Мусолинију који понуду прихвата и 30. октобра 1922. године постаје премијер Италије. Уз дозволу краља, 50 000 „црнокошуљаша“ дан касније маршира кроз Рим, да би их по завршетку Марша Мусолини возовима послао кућама. Иако се насилно преузимање власти у Италији фактички није догодило, већ је Мусолини према важећем Уставу постао премијер, фашисти су Марш на Рим до краја своје владавине експлоатисали као митско језгро револуције.

Пакстон Марш на Рим назива „гигантским блефом“ који се још увек у широј перцепцији јавности сматра средством преузимања власти (Paxton, 2004: 90). Овај аутор истиче да се Мусолини касније снажно трудио да успостави мит да су „црнокошуљаша“ преузели власт својом вољом и силом. Прва годишњица онога што је требало да буде њихов долазак у Рим обележена је 1923. године четвородневном свечаношћу, а датум 28. октобар, за када је Марш планиран, постао је државни празник. То је такође постао први дан фашистичке нове године када је 1927. године уведен нови календар (Paxton, 2004: 91).

Фаласка - Цампони истиче да је Марш на Рим, који је пратио Мусолинијев долазак на власт, постао важан симбол уткан у наратив фашистичког вође који га је у својим говорима називао револуцијом, говорећи да је фашизам стигао на власт марширајући на Рим. „Фашистичка реторика је од Марша начинила митски догађај у историји фашизма. 28. октобар постао је датум најважнијих фашистичких прослава. Режим је означио Марш као почетак фашистичке епохе. Фашизам је од Марша на Рим направио симболичан моменат у изградњи сопственог револуционарног идентитета. Митизација Марша постала је наративно оруђе у фашистичкој елаборацији своје сопствене историје“ (Falasca - Zamponi, 1997: 2).

Мит о новом човеку

У блиској вези са митовима о Риму и револуцији био је Мит о новом човеку који је извирао из Мита о поновном рођењу нације којег Роџер Грифин (Roger Griffin) схвата као митско језгро италијанског фашизма и његових каснијих деривата, као њихов „фашистички минимум“. Грифин се пита како дефинисати митско језгро фашизма које произилази из фузије револуционарног покрета и антилибералног и популистичког национализма и одговор проналази у двочланом појму „палингенетички ултранационализам“. Термин „палингенеа“ (грчко *palin*, што значи *поново* и *genesis*, што значи *рођење*, прим. аут.) односи се на „поновно рођење“ или „обнову“ и сам по себи није довољан да дефинише фашизам, с обзиром да је вера у могућност регенерације афективни покретач свих револуционарних идеологија. Придев „палингенетички“ добија

дефиницијску функцију у комбинацији са феноменом “национализма“, када овај поприми радикални анти-либерални став и постане ултранационализам. Фашизам, дакле, настаје када се ултра популистички национализам комбинује са митом радикалног крсташког рата против декаденције, а за обнову у свим сферама националног живота. Тако настаје мит о „поновном рођењу нације“ у оквиру фашистичке идеологије (Griffin, 1996:12) .

У исто време са палингенетичким митом, италијански фашисти стварали су Мит о новом човеку.

Мит о новом човеку се појављује у два своја облика, као Мит о новом вођи (Дучеу) који треба да створи снажну Италију, избави је из либералистичке декаденције и поведе је у бољу будућност и Мит о новом Италијану који треба да прихвати „дискурс Новог човека о Новом човеку“ и помогне му у реализацији мита.

Фаласка - Цампони бележи да је Ђузепе Прецолини 1924. године објавио биографски чланак о Мусолинију у коме је истакао његове урођене квалитете и предиспозиције за вођу, док Маргарита Сарфати 1925. године пише прву званичну биографију под називом Живот Бенита Мусолинија која је продата у 200 000 примерака и преведена на 18 језика. У овој биографији Сарфатијева, иначе Мусолинијева саветница и љубавница, потенцира на његовом несрећном детињству као знаку будуће величине, наглашавајући обдареност изузетним карактеристикама које су га претвориле у великог човека (Falasca – Zamponi, 1997: 51).

У земљи под снажним утицајем католичке цркве и великим бројем верника, режим је морао да се измири са Папом и Црквом и да свој дискурс обогати божанским карактером свога вође, у чему му је католичка црква обилато помагала. Фаласка - Цампони подсећа да је након неуспелог атентата 1926. године у званичном листу Ватикана *Osservatore Romano* саопштено да је Мусолинија спасао Бог. Према Ватикану, Мусолинија је штитила супериорна сила која је препознала да је неопходно да Дуче живи, због добробити народа. Небеске силе су биле свесне да је Мусолини спасао земљу од болшевизма, да треба да осигура светлу будућност и да настави рад „васкрсења“. У књизи коју је објавио 1926. године, свештеник Паоло Ардали пореди Мусолинија са Светим Фрањом тврдећи да је, као и овај светац, Мусолини жртвовао себе за друге⁵. Након Латеранских уговора и сам папа Пије XI га је назвао човеком предвиђања и провиденције и да је као такав потребан Италији. Мусолини је приказиван као изабрана особа која је добила снагу и моћ од Бога и блиског односа са њим (Falasca – Zamponi, 1997: 65-66).

И сам Мусолини се у јавности представљао као нов и другачији лидер који сам решава нагомилане проблеме својих сународника.

⁵ Фаласка - Цампони истиче да слика Италије као жртве представља стални мотив у дискурсу режима. Хероизам фашизма конципиран је у оквиру етике жртвовања, моралног и физичког. Појединац се жртвовао за интересе нације, а италијанска нација за цивилизацију и мир у свету тако што је цивилизацијском интервенцијом у Етиопији ослободила афричку популацију од крвожедних лидера (чиме је остварено дискурзивно оправдање агресије империјалистичких поухвата, прим. аут.) (Falasca – Zamponi, 1997).

Фаласка - Цампони наводи да је Мусолини 10. марта 1929. године на Скупштини поводом петогодишњице режима себе приказао као човека који обухвата мора, планине, реке, градове, села, људе. Као човека који је створио нове институције, председавао на преко 60 000 расправа, упознао се са 1 887 112 молби грађана и примао сународнике који су дошли код њега по одговоре на питања која су их мучила. То би значило, сумира Фаласка - Цампони, да је у периоду од 1922. године када је преузео премијерску позицију, дневно председавао на 29 расправа у побринуо се за решавање 813 петиција, објашњавајући да му не смета да ради 14 или 16 сати дневно, те да је то постигао дисперзијом времена и енергије на минимум (Falasca – Zamponi, 1997: 67).

Ова ауторка подсећа да је приликом Мусолинијеве поете Либији 1937. године након дугог периода суше пала киша и да је то повезано са његовим доласком. „Слика свемоћи крунисана је једним од најпопуларнијих фашистичких слогана „Дуче је увек у праву“. Слоган је створио млади фашиста Лео Лонганези у књизи *Vademecum del perfetto fascista* (Упутство за савршеног фашисту) објављеној 1926. године. Режим је издвојио овај слоган и направио од њега наративни уређај да представи Мусолинија као пророчанство и несумњивог носиоца званичне истине (Falasca – Zamponi, 1997: 71-72).

Тако је, уз Мусолинијеву свеprisутност у масовним медијима попут филма, радија и штампе, створен мит о натчовеку, вођи божанских квалитета који се дискурзивно уплео у мит о новом човеку.

Фаласка - Цампони наглашава да је од 1925. године, дакле од успостављања диктатуре, дискурс фашизма био обогаћен Митом о новом човеку који је озбиљан, неустрашив и упоран. Мусолини је наглашавао потребу да преобликује Италијане, да створи италијански карактер, да оформи нову генерацију Италијана, захтевајући пуно учешће својих сународника у остварењу тог циља (Falasca – Zamponi, 1997: 24-26).

Дискурс режима о новом човеку – новом Италијану- претпостављао је фашизацију (фашизам као начин живота) и униформизацију италијанског друштва, што је требало да од Италијана направи успешне ратнике како би се остварио сан о царству.

Фаласка - Цампони примећује да је са успостављањем диктатуре Мусолини још снажније наглашавао потребу да италијанском друштву треба дати нови облик и цитира Мусолинијеве речи из 1932. године објављене у листу „Il Popolo d'Italia“ („Народ Италије“) чији је оснивач управо био Мусолини : „Ја сам дубоко уверен да наш начин исхране, облачења, рада и спавања, читав комплекс наших свакодневних навика треба да буде реформисан“ (Falasca – Zamponi, 1997: 100). То је значило да не треба модификовати само навике, већ и физичке карактеристике људи у блиској будућности. Озлоглашен умор Италијана треба да буде замењен динамичким квалитетима, како моралним, тако и физичким. Тело истренирано физичком активношћу одаје утисак енергије, покрета и истрајности, што су све фашистичке врлине (Falasca – Zamponi, 1997: 100).

Ова ауторка истиче да је Мусолини веровао да промена навика доводи до промене карактера, да извршавање ритуала и гестова има позитивно дејство на организам. Тело се, тако, прилагођава новој снази, а храброст доприноси формирању новог човека као ратника. Црна кошуља, римски поздрав, нови календар, промене у начину говора, марш и римски корак требало је да унесу стил у животе људи и да трансформишу Италију и Италијане. У исто време, поновно откривање ритуала и симбола представљало је извор идентитета режима. Симболи и митови су помогли да се обликује фашистички идентитет (Falasca – Zamponi, 1997: 118).

Утицај новог времена у свакодневној међуљудској комуникацији видљив је и кроз деловање секретара фашистичке странке Акила Старачеа који је водио је кампању за обликовање фашистичког новог човека увођењем фашистичких обичаја, фашистичких језичких правила и расног законодавства. Реформа обичаја заменила је пун поштовања, и формални начин обраћања, заменицом „Lei“ („Ви“) коју су у међусобној комуникацији користили виши слојеви друштва, много приснијом и „другарском“ ознаком другог лица („tu“ у једнини, „voi“ у множини), док се фашистички поздрав употребљавао уместо буржујског руковања (Рахтон, 2004: 19)..

Ђардина сматра да је фашизам желео да изврши антрополошку револуцију. Нови човек као производ фашистичког образовања је делом човек из прошлости јер чува у себи римски дух, али је пре свега оригинално биће, што омогућује његову дуговечност, односно вечност фашистичке ере (Giardina, 2008:64).

Закључак

Анализирајући велике дискурсе модерне и пратећи како се кроз историју врховни топови дискурса смењују у зависности од епохе (Бог у Реформацији, Природа (Народ) у Просветитељству, Историја (Пролетеријат) у Постпросветитељству), Брдар истиче да „трансформација есхатолошког дискурса диктира да нови топо преузме све функције старог, *ipso facto* да буде топо јединства истине-добра-лепог, односно умности“, а да при том „народ (или пролетеријат) није добар зато што је добар, него је такав због идентичне функције у дискурсу коју је раније имао бог“ (Брдар, 2005: 187).

У том смислу, на основу карактеристика вербалног и невербалног дискурса италијанског фашизма, митологије коју је креирао и експлоатисао, снажног врховног топоа (Држави) и вође (Дучеу) који све што чини, чини за добро Државе, на основу његове изузетно театаралне природе, масовне подршке и најразноврснијих симболских система (само)представљања, долазимо до идеје коју је, како наводи Нелис, још 1959. године формулисао Данте Ђермино (Dan-te Germino) у својој студији о тоталитарним фашистичким партијама, да је фашизам политичка религија: „Тоталитарне диктатуре су политичке религије, прожете запањујућим месијанским особинама“ (Germino 1959:5, према Nelis, 2005: 146).

Фаласка – Цампони се позива на Емилија Ђентилија, истакнутог историчара који се бави културолошким аспектом италијанског фашизма и који тврди да су фестивали, симболи, ритуали и култови били неопходни инструменти фашистичке сакрализоване верзије политике. За Ђентилеа су националне свечаности, годишњице режима, култ Дучеа и коришћење симбола механизми стварања фашистичке политичке религије. Подизање зграда и преправљање урбаног пејзажа, као и изум нових ритуала и организовање прослава намењени су да допринесу сакрализацији државе под окриљем фашистичке владе. Постојање државе зависи од постојања вере у њу, а Вера у државу је била осигурана „масовним литургијама“ чија је функција била да образују Италијане и да направе од њих нове грађане појачавајући њихов морал. У исто време, слика фашизма као националне религије помогла је да се обликују карактеристике режима са наглашеним вредностима као што су вера, веровање и послушност. Ђентиле наглашава везу између фашистичке симболичке политике и националног осећања тумачећи је као део општег феномена који карактерише политичку модерну (Falasca – Zamponi, 1997: 7).

Креирајући сопствене и самовољно тумачећи већ постојеће митове, дискурс италијанског фашизма, историчан, антилибералан, колективистички усмерен на јачање свога врховног топа - Државе и њено ширење до структуре царства, постао је *modus operandi* фашистичким супстратима и тоталитарним дискурсима широм планете, све до данас.

Литература:

1. Brdar, Milan (2005): *Uzaludan poziv*; Novi Sad: Stylos
2. Barthes, Roland (2009): *Mitologije*, Zagreb: Pelago
3. Falasca – Zamponi, Simoneta (1997): *Fascist Spectacle: The Aesthetics of Power in Mussolini's Italy*; Berkeley: University of California Press.
4. Follo, Valentina (2013): *The Power of Images in the Age of Mussolini*; University of Pennsylvania.
5. Gentile, Giovanni (1928): „The Philosophic Basis of Fascism“, *Foreign Affairs*, Vol. 6, No. 2; Council of Foreign Relations (pp. 290-304).
6. Giardina, Andrea (2008): „The fascist myth of romanity“, *Estudos Avançados*, vol.22 no.62; Universidade de São Paulo (str. 55-76).
7. Griffin, Roger (1996): „Staging the Nation's Rebirth: The Politics and Aesthetics of Performance in the Context of Fascist Studies“, *Fascism and Theatre: Comparative Studies on the Aesthetics and Politics of Performance in Europe*; Providence: Bergahn Books (pp. 11-29).
8. Nelis, Jan (2006): „Italian Fascism and Culture: Some Notes on Investigation“, *Historia Actual Online*, Num. 9; Universidad de Cádiz (str. 141-151).
9. Paxton, Robert (2004): *The Anatomy of Fascism*; Alfred A. Knopf: New York.
10. Pollard, John (1998): *The Fascist Experience in Italy*; London: Routledge.
11. Recchia, Stefano, Urbinati, Nadia (2009): *A Cosmopolitanism Of Nations: Guiseppe Mazzini's Writings On Democracy, Nation Building, And International Relations*; Princeton University Press.
12. Trifonas, Peter Pericles (2002): *Barthes i Cartsvo znakova*, Zagreb: Jesenski i Turk

Вебографија:

1. *Benito Musolini: Doktrina fašizma*, „P.U.L.S.E. magazin za umetnost i kulturu“, 2011. <http://pulse.rs/benito-musolini-doktrina-fasizma/> (25.7.2016.)

DISCOURSE IN THE MYTHS OF ITALIAN FASCISM

Summary: The aim of this paper was to point to narrative process of creation of totalitarian regimes through discourse analysis in the myths of Italian fascism. The syntagmatic expression “Italian fascism” should clearly differentiate fascism from its later derivatives, especially Nazism, taking into account diverse supreme topoi of those ideologies - the topos of State in fascism and the topos of Race in Nazism. The paper shows the use of discourse in shaping symbolical reality which is in dichotomy with everyday life. The paper analyses the most representative myths by which the fascism constructed its discourse: The Myth of Rome, The Myth of Revolution, The Myth of New Man as well as the concept of fascism as a political religion. The analysis of fascist discourse includes philosophical and sociological concepts which made possible its ungrounded promotion to the form of a doctrine as intellectual framework of raw action as a constant mantra in discourse and practice.

Key words: Fascism, Fascist discourse, Myths of fascism, Political religion, Benito Mussolini